

Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό
τόμος 3 (1), 98 - 106
Δημοσιεύτηκε: 30 Ιουνίου 2005

Inquiries in Sport & Physical Education
Volume 3 (1), 98 - 106
Released: June 30, 2005

www.hape.gr/emag.asp

ISSN 1790-3041

Ο Αθλητικός Προσανατολισμός και η Αθλητική Ταυτότητα Σκοπευτών των Παραολυμπιακών αγώνων της Αθήνας

Δημήτριος Κοκαρίδας, Πέτρος Νάτσης, Κωνσταντίνος Μακρόπουλος,
Αντώνιος Χατζηγεωργιάδης & Νικόλαος Καρπαθάκης,
ΤΕΦΑΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Σκοπός της έρευνας ήταν να εξεταστεί ο αθλητικός προσανατολισμός και η αθλητική ταυτότητα σκοπευτών των Παραολυμπιακών αγώνων της Αθήνας. Στην έρευνα συμμετείχαν 30 αθλητές σκοποβολής από διαφορετικές εθνικές ομάδες της Παραολυμπιάδας. Από αυτούς, 13 είχαν επίκτητη και 17 εκ γενετής αναπηρία. Δύο (2) σκοπευτές είχαν πολιομυελίτιδα, 12 τραυματισμό του νωτιαίου μυελού, 9 ακρωτηριασμό, και 6 δισχιδή ράχη. Η προπονητική ηλικία των συμμετεχόντων κυμαινόταν από 1 έως 28 έτη. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο αθλητικού προσανατολισμού, το οποίο αξιολογεί την ανταγωνιστικότητα, την προδιάθεση κατάκτησης προσωπικών στόχων και την προδιάθεση για νίκη των σκοπευτών, καθώς και το ερωτηματολόγιο της αθλητικής ταυτότητας, που αξιολογεί τους παράγοντες της κοινωνικής ταυτότητας, της αποκλειστικότητας και της αρνητικής επίδρασης. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ικανοποιητική εσωτερική συνοχή των δύο ερωτηματολογίων. Επίσης, τα ευρήματα της έρευνας φανέρωσαν διαφορές στον προσανατολισμό στη νίκη με βάση την προπονητική ηλικία των συμμετεχόντων και την επίδραση της μορφής αναπηρίας στην προσωπική και κοινωνική ταυτότητα των αθλητών.

Λέξεις κλειδιά: *αθλητικός προσανατολισμός, αθλητική ταυτότητα, σκοποβολή, παραολυμπιακοί αγώνες*

Sport Orientation and Athletic Identity of Paralympic Games' Shooters

Dimitrios Kokaridas, Petros Natsis, Konstantinos Makropoulos,
Antonios Xatzigeorgiadis & Nikolaos Karpathakis

Department of Physical Education and Sports Sciences, University of Thessaly, Trikala, Greece

Abstract

The purpose of this study was to examine sport orientation and athletic identity of elite athletes with physical disabilities. Participants were 30 shooting athletes from different national teams of the Paralympic Games 2004. Thirteen (13) participants had acquired disability and seventeen (17) participants had congenital disability. Two athletes had polio syndrome, 12 had spinal cord disability, 9 were amputees and 6 had spina bifida. The training age of the participants ranged from 2 to 28 years. They completed the Sport Orientation Questionnaire (Gill & Deeter, 1988), which assesses scores for the factors of competitiveness, goal orientation and win orientation and the Athletic Orientation Questionnaire (Martin, Adams-Mushett & Smith, 1995) that measures the factors of self-identity, social identity, exclusivity and negative affectivity. The results of the study revealed a satisfactory internal consistency among the factors. In addition, results exposed differences concerning win orientation according to the training age of the participants, along with an effect of the different kinds of disability on self-identity and social identity of the athletes.

Key words: *sport orientation, athletic identity, shooting, paralympic games*

Εισαγωγή

Ο αθλητισμός αντιπροσωπεύει μια σημαντική οδό για την ανάπτυξη των θετικών ψυχολογικών και φυσιολογικών χαρακτηριστικών των ατόμων με ειδικές ανάγκες (Auxter, Pyfer & Huettig, 2001; Wyeth, 1989). Η συμμετοχή ατόμων με αναπηρίες στον αθλητισμό έχει αποτελέσει το επίκεντρο πολλών ερευνών (Brasile & Hedrick, 1991; Sherrill, 1998; White & Duda, 1993). Ωστόσο, παρόλο που θεωρίες όπως αυτές του αθλητικού προσανατολισμού (Gill & Deeter, 1988; Roberts, 1992) και της αθλητικής επίτευξης στόχων (Duda, 1992) έχουν εφαρμοστεί σε αθλητές χωρίς αναπηρίες (Finkenberg, Moode & DiNucci, 1998; Gill & Dzewaltowski, 1988; Jones & Swain, 1992; Kang, Gill, Acevedo & Deeter, 1990; Martin, Eklund, & Smith, 1994; Martin & Gill, 1991) οι αθλητές με ειδικές ανάγκες έχουν σχετικά πρόσφατα να αντιπροσωπεύονται στην έρευνα αθλητικής ψυχολογίας (Page, O' Connor, & Wayda, 2000; Pensgaard, Roberts & Ursin, 1999; Skordilis, Koutsouki, Asonitou, Evans & Jensen, 2002; Skordilis, Koutsouki, Asonitou, Evans, Jensen & Wall, 2001) λόγω της αδιάφορης και αρνητικής στάσης απέναντι στις αθλητικές ευκαιρίες για τα άτομα με αναπηρίες, η οποία περιορίζει τις ερευνητικές προσπάθειες, τη χρηματοδότηση και την αφοσίωση των προπονητών, των αθλητικών ψυχολόγων και των αθλητών (Martin, Adams - Mushett & Smith, 1994; Wyeth, 1989).

Ερευνητές επικεντρώθηκαν κυρίως στην εξέταση των κοινωνικό-ψυχολογικών χαρακτηριστικών των αθλητών με αναπηρίες (Brasile, Kleiber & Harmisch, 1991; Cox & Davis, 1992; Martin & Adams - Mushett, 1996; Martin, Eklund & Adams - Mushett, 1997; Sherrill & Rainbolt, 1988) με την προσοχή τους να στρέφεται σε κοινά θέματα όπως η αυτοεικόνα, η κοινωνική υποστήριξη, η διάθεση και το άγχος, και οι ψυχολογικές ικανότητες των αθλητών. Σύμφωνα με τους Sherrill, Gench, Kennedy και Low (1990), οι αθλητές με αναπηρία τείνουν να είναι περισσότερο ευτυχημένοι και να έχουν καλύτερη διάθεση από τους μη αθλητές με αναπηρία και επιδεικνύουν ένα θετικότερο προφίλ με λιγότερη ένταση, κατάθλιψη, θυμό και σύγχυση από τους μη-συμμετέχοντες (Campbell & Jones, 1994). Ο αθλητισμός δίνει στους συμμετέχοντες με αναπηρίες μια ευκαιρία να κοινωνικοποιηθούν και εκθέτει τους αθλητές στα θετικά πρότυπα ρόλου που καταδεικνύουν τη διαφορά μεταξύ «του έχω μία αναπηρία» και «είμαι ανάπηρος» (Porretta, 1995). Από τα ανωτέρω, είναι προφανές ότι η αθλητική συμμετοχή έχει μια θετική επίδραση στα κοινωνικο-ψυχολογικά χαρακτηριστικά των ατόμων αυτών.

Στον τομέα του αθλητισμού με κινητικές ανα-

πηρίες οι έρευνες εστίασαν σε θέματα όπως η κοινωνικοποίηση, ο αυτοσεβασμός, το επίπεδο ικανότητας, οι μεμονωμένες αντιλήψεις για την υγεία και την ευημερία και οι πηγές πίεσης και άγχους που βιώνονται από τους συμμετέχοντες σε δημοφιλή αθλήματα όπως η καλαθοσφαίριση με αμαξίδιο και ο στίβος (Campbell & Jones, 2002; Campbell & Jones, 1997; Campbell & Jones, 1994; Perreault & Marisi, 1997; Williams & Kolkka, 1998). Ανατρέχοντας στη βιβλιογραφία, φαίνεται ότι δεν έχουν γίνει ακόμη έρευνες που να αφορούν το άθλημα της σκοποβολής και την ευεργετική επίδρασή του στην ψυχολογία των συμμετεχόντων σε αυτό. Επιπλέον, λίγα είναι ακόμα γνωστά για την έννοια και τη σημασία που ο αθλητισμός κατέχει στη ζωή των ατόμων με κινητικές αναπηρίες που συμμετέχουν σε μη διαδεδομένα αθλήματα όπως η σκοποβολή, που αρχίζουν ωστόσο να αποκτούν μεγαλύτερη αναγνώριση. Εξαιτίας του γεγονότος ότι η σκοποβολή είναι ένα από τα παλαιότερα αγωνίσματα των Παραολυμπιακών αγώνων και ένας αυξανόμενος αριθμός ατόμων με κινητικές αναπηρίες αποφασίζουν να ασχοληθούν με το άθλημα αυτό, απαιτείται περαιτέρω έρευνα για να μελετηθεί ο αθλητικός προσανατολισμός και η αθλητική ταυτότητα διεθνών αθλητών σκοποβολής.

Ο αθλητικός προσανατολισμός, όπως αυτός εξετάζεται από το ερωτηματολόγιο των Gill και Deeter (1988), παρέχει πληροφόρηση για τρεις παράγοντες: την ανταγωνιστικότητα, την προδιάθεση κατάκτησης προσωπικών στόχων και την προδιάθεση για νίκη. Η ανταγωνιστικότητα είναι η εσωτερική επιθυμία που παρακινεί τον κάθε αθλητή να προσπαθήσει για την επιτυχία και την ικανοποίηση στον αθλητισμό. Ο προσανατολισμός στόχου είναι η προδιάθεση του αθλητή να εστιάσει σε συγκεκριμένους στόχους απόδοσης όπως η επίτευξη ενός προσωπικού καλύτερου αποτελέσματος. Η προδιάθεση για νίκη είναι η τάση να προσπαθήσει για κοινωνικά συγκρίσιμους στόχους όπως η νίκη ενός παιχνιδιού.

Το ερωτηματολόγιο της αθλητικής ταυτότητας (Brewer, Van Raalte & Linder, 1993) εξετάζει τους παράγοντες της προσωπικής ταυτότητας, της κοινωνικής ταυτότητας, της αποκλειστικότητας και της αρνητικής επίδρασης. Η κοινωνική ταυτότητα αναφέρεται στη δύναμη με την οποία οι αθλητές πιστεύουν ότι αναγνωρίζεται ο αθλητικός τους ρόλος από τους άλλους. Η προσωπική ταυτότητα διαφοροποιείται από τη κοινωνική γιατί αναφέρεται στη προσωπική άποψη που έχει ο καθένας για τον εαυτό του σαν αθλητή, ενώ η κοινωνική ταυτότητα είναι ενδεικτική της αντίληψης του ατόμου ως προς το βαθμό που τον βλέπουν οι άλλοι σαν αθλητή. Αποκλειστικότητα είναι ο βαθμός στον οποίο οι αθλητές βασίζονται κυρίως στον αθλητικό τους ρόλο και λιγότερο σε άλλους κοινωνικούς

ρόλους όπως του φίλου, του εργαζόμενου και του αθλητή. Η αρνητική επίδραση μετρά την αρνητική συναισθηματική απόδοση του αθλητή όταν δεν μπορεί να προπονηθεί, εξαιτίας τραυματισμού ή αποχώρησης από την ενεργό δράση.

Έρευνες που χρησιμοποίησαν τα παραπάνω ερωτηματολόγια σε αθλητές με αναπηρίες ανέφεραν αντικρουόμενα αποτελέσματα. Οι Martin, Adams- Mushett και Smith (1995) εξέτασαν τον αθλητικό προσανατολισμό και την αθλητική ταυτότητα εφήβων κολυμβητών με κινητικές αναπηρίες και με διαταραχές όρασης αναφέροντας υψηλά επίπεδα ανταγωνιστικότητας όμοια με αυτά αθλητών χωρίς αναπηρίες αλλά και τη μη ύπαρξη διαφορών στην ανταγωνιστικότητα και προδιάθεση για νίκη από άποψη φύλου. Οι Zoerink και Wilson (1995) σε ένα δείγμα 402 αθλητών με νοητική υστέρηση, ανέφεραν τους αθλητές να παρουσιάζονται περισσότερο ανταγωνιστικοί και προσανατολισμένοι στη νίκη σε σύγκριση με τις αθλήτριες. Οι Page et al. (2000) δεν εντόπισαν διαφορές μεταξύ αθλητών με κινητικές αναπηρίες από άποψη φύλου, συγγενούς ή επίκτητης αναπηρίας και κατηγοριοποίησης στο άθλημα. Οι Skordilis et al. (2001) εξέτασαν αθλητές με κινητικές αναπηρίες και ανέφεραν την υψηλότερη ανταγωνιστικότητα των καλαθοσφαιριστών με αμαξίδιο, τον υψηλότερο προσανατολισμό στο στόχο των μαραθωνοδρόμων και τη μη ύπαρξη διαφορών στον προσανατολισμό στη νίκη από άποψη φύλου. Οι Skordilis et al. (2002), βρήκαν σημαντικές διαφορές ως προς την ανταγωνιστικότητα και την προδιάθεση για νίκη υπέρ των καλαθοσφαιριστών με αμαξίδιο που συμμετείχαν στην έρευνα, σε σύγκριση με καλαθοσφαιριστές χωρίς αναπηρίες. Τέλος, οι Skordilis, Gavriilidis, Charitou and Asonitou (2003) ανέφεραν διαφορές στον αθλητικό προσανατολισμό μεταξύ επαγγελματιών, ερασιτεχνών και αθλητών με κινητικές αναπηρίες στην καλαθοσφαίριση. Από τα παραπάνω είναι φανερό ότι η εξέταση της αθλητικής ταυτότητας και του αθλητικού προσανατολισμού που παρέχει αντίστοιχα τις πληροφορίες για την ψυχολογική επίδραση της συμμετοχής στην άσκηση (Miller & Roth, 1993) και τον τρόπο με τον οποίο οι αθλητές κατευθύνουν τα κίνητρά τους (Gill, 1993; Weiss & Chaumeton, 1993) εξαρτάται από παράγοντες όπως το φύλο, το άθλημα, και το είδος της αναπηρίας.

Η γνώση της προδιάθεσης κατάκτησης προσωπικών στόχων και της προδιάθεσης για νίκη των αθλητών μπορεί να βοηθήσει τους προπονητές στην κατάρτιση αποτελεσματικότερων προγραμμάτων προπόνησης (Gill & Deeter, 1988). Παρόλο που οι θεωρητικές βάσεις των προσωπικών και αγωνιστικών στόχων (Duda, 1992) και της προδιάθεσης κατάκτησης προσωπικών στόχων και της προδιάθεσης για νίκη (Gill & Deeter, 1988) είναι

διαφορετικές, και οι δύο δίνουν σημαντικές πληροφορίες για τα κίνητρα των αθλητών (Weiss & Chaumeton, 1993). Οι White και Duda (1993) εξετάζοντας τους προσωπικούς και αγωνιστικούς στόχους αθλητών με κινητικές αναπηρίες τόνισαν την ανάγκη για τους προπονητές και τους αθλητικούς ψυχολόγους να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο οι αθλητές θέτουν τους στόχους τους, για την διαμόρφωση προγραμμάτων προπόνησης που συμβαδίζουν με τους στόχους των αθλητών. Στην περίπτωση που οι αθλητές επενδύουν σημαντικά στην συμμετοχή τους στον αθλητισμό, οι προπονητές των αθλητών πρέπει να συνεχίσουν να παρέχουν προκλητικές, ανταγωνιστικές ευκαιρίες για την αθλητική τελειότητα και να αποφεύγουν να εκφράζουν χαμηλές προσδοκίες απόδοσης που μπορούν να είναι ψυχολογικά και αθλητικά επιβλαβείς (Horn & Lox, 1993; Martin, Adams- Mushett & Smith, 1995).

Σκοπός αυτής της μελέτης ήταν να εξεταστούν τα αθλητικά κίνητρα των αθλητών σκοποβολής από την άποψη της προδιάθεσης κατάκτησης προσωπικών στόχων, της προδιάθεσης για νίκη και της ανταγωνιστικότητας με το ερωτηματολόγιο του αθλητικού προσανατολισμού (Gill & Deeter, 1988) και ο βαθμός στον οποίο οι αθλητές αντιλαμβάνονται το ρόλο τους με το ερωτηματολόγιο της αθλητικής ταυτότητας. Η περιγραφή του αθλητικού προσανατολισμού και της ταυτότητας των σκοπευτών μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση της σημασίας που έχει ο αθλητισμός για τους συμμετέχοντες βοηθώντας τους προπονητές στην κατάρτιση αποτελεσματικότερων προγραμμάτων προπόνησης.

Μέθοδος και Διαδικασία

Συμμετέχοντες

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν 30 αθλητές σκοποβολής (20 άντρες, 10 γυναίκες), διαφόρων εθνικών ομάδων που συμμετείχαν στους Παραολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας 2004. Με βάση το συνολικό αριθμό (45) των σκοπευτών που συμμετείχαν στην Παραολυμπιάδα, το δείγμα της έρευνας είναι αντιπροσωπευτικό. Η ηλικία των αθλητών κυμαινόταν από 19 - 64 έτη ($M = 41.43$). Από τους συμμετέχοντες, 13 είχαν επίκτητη και 17 εκ γενετής αναπηρία. Δύο σκοπευτές είχαν πολιομυελίτιδα, 12 τραυματισμό του νωτιαίου μυελού, εννέα ακρωτηριασμό, έξι δισχιδή ράχη, ενώ ένας αθλητής είχε «άλλη» κινητική αναπηρία. Η προπονητική ηλικία των συμμετεχόντων κυμαινόταν από ένα έως 28 έτη. Οι αθλητές ταξινομήθηκαν σε τρεις ομάδες ως προς την προπονητική τους ηλικία (1-5, 6 - 12, 12 - 28 έτη).

Διαδικασία

Ο κάθε αθλητής που συμμετείχε στην έρευνα

αφού κατέγραφε τα δημογραφικά στοιχεία (φύλο, ηλικία, προπονητική ηλικία, είδος κινητικής αναπηρίας, κατηγοριοποίηση στο άθλημα) συμπλήρωσε δύο διαφορετικά ερωτηματολόγια. Ειδικότερα, οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν:

Το ερωτηματολόγιο αθλητικού προσανατολισμού (Gill & Deeter, 1988). Περιλάμβανε 25 ερωτήσεις χωρισμένες σε τρεις υπό-ενότητες που αξιολογούσαν τους παράγοντες της ανταγωνιστικότητας (13 ερωτήσεις), της προδιάθεσης κατάκτησης προσωπικών στόχων (6 ερωτήσεις), γ) την προδιάθεση για νίκη, (6 ερωτήσεις).

Το ερωτηματολόγιο αθλητικής ταυτότητας, το οποίο αποτελείται από 9 ερωτήσεις, που ταξινομούνται σε τέσσερις υποκλίμακες, που εκτιμούν την προσωπική ταυτότητα (2 ερωτήσεις), την κοινωνική ταυτότητα (2 ερωτήσεις), την αποκλειστικότητα (3 ερωτήσεις) και την αρνητική συναισθηματικότητα (2 ερωτήσεις) (Martin et al., 1995).

Οι ερωτήσεις του κάθε ερωτηματολογίου βαθμολογήθηκαν σε μια κλίμακα από το 1 (συμφωνώ απόλυτα), έως το 5 (διαφωνώ απόλυτα), για κάθε ερώτηση. Οι ερευνητές έδωσαν προφορικές οδηγίες πριν από την ολοκλήρωση του ερωτηματολογίου και ήταν παρόντες κατά τη διάρκεια ολόκληρης της διαδικασίας για να παρέχουν οποιοδήποτε πρόσθετες πληροφορίες που απαιτήθηκαν από τους αθλητές.

Προηγούμενες έρευνες όπου το ερωτηματολόγιο του αθλητικού προσανατολισμού εφαρμόστηκε τόσο σε αθλητές με αναπηρία (Martin, Adams-Mushett & Smith, 1995), όσο και σε αθλητές χωρίς αναπηρία (Gill & Dzewaltowski, 1988; Kang, Gill, Acevedo & Deeter, 1990; Martin & Gill, 1991) έδειξαν υψηλό δείκτη αξιοπιστίας και εγκυρότητας του ερωτηματολογίου.

Στατιστική Ανάλυση

Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με το στατιστικό πακέτο SPSS 11.0 και περιελάμβανε: α) Έλεγχο της εσωτερικής συνοχής των παραγόντων των ερωτηματολογίων. β) Ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) για την εξέταση της επίδρασης στις μεταβλητές του εκάστοτε ερωτηματολογίου των παραγόντων: φύλο, χρονολογική ηλικία, προπονητική ηλικία, είδος της αναπηρίας και κατηγοριοποίηση στο άθλημα. Ειδικότερα, για την ηλικία έγινε ταξινόμηση των ηλικιών σε εύρος: από 19 έως 35, από 36 έως 45 και από 45 και πάνω. Ανάλογα, έγινε ταξινόμηση με βάση την προπονητική ηλικία των συμμετεχόντων σε εύρος από 2 έως 5, από 6 έως 12 και από 13 και πάνω. γ) Συσχέτιση των παραγόντων και των δύο ερωτηματολογίων (Pearson correlation).

Αποτελέσματα

Μέσοι όροι και αποτελέσματα ελέγχου εγκυρότητας των ερωτηματολογίων

Ο δείκτης Alpha Cronbach χρησιμοποιήθηκε για να καθορίσει την εσωτερική συνοχή των δύο ερωτηματολογίων. Οι συντελεστές για τις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου αθλητικής ταυτότητας είχαν νόημα μόνο για την αποκλειστικότητα ($\alpha = .83$), καθώς στις άλλες τρεις υποκλίμακες χρησιμοποιούνταν μόνο δύο ιδιοτιμές. Εντούτοις, οι υποκλίμακες του ερωτηματολογίου της αθλητικής ταυτότητας είχαν ικανοποιητική εσωτερική συνοχή, με εξαίρεση τον παράγοντα της κοινωνικής ταυτότητας ο οποίος ήταν προβληματικός (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Αποτελέσματα υποενοτήτων του Ερωτηματολογίου Αθλητικής Ταυτότητας.

Ταυτότητα	N	Min	Max	M.O.	T.A.	α Cronbach
Προσωπική ταυτότητα	30	1.50	5.00	4.13	0.79	.69
Κοινωνική ταυτότητα	30	1.50	4.50	3.23	0.69	.18
Αποκλειστικότητα	30	1.67	5.00	3.25	.98	.83
Αρνητικό συναισθημα	30	1.50	5.00	3.68	0.95	.60

Πίνακας 2. Αποτελέσματα υποενοτήτων του Ερωτηματολογίου Αθλητικού Προσανατολισμού.

Προσανατολισμός	N	Min	Max	M.O.	T.A.	α Cronbach
Ανταγωνιστικότητα	30	1,85	4,85	3,83	0,71	.87
Στόχος	30	3,00	5,00	4,21	0,53	.58
Νίκη	30	1,33	4,67	3,53	0,76	.70

Πίνακας 3. Συσχετίσεις μεταβλητών ερωτηματολογίων

	Υποκλίμακες Αθλητικής Ταυτότητας		Υποκλίμακες Προσανατολισμού			
	Κοινωνική ταυτότητα	Αποκλειστικότητα	Αρνητικό Συναίσθημα	Ανταγωνιστικότητα	Νίκη	Στόχος
Προσωπική ταυτότητα	.067	-.017	.148	.356	-.243	.076
Κοινωνική ταυτότητα		.525**	-.067	-.070	.104	-.107
Αποκλειστικότητα			.348	.219	.371*	-.079
Αρνητικό Συναίσθημα				.162	.228	-.104
Ανταγωνιστικότητα					.561**	.574**
Νίκη						.295

Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης δείχνουν ότι οι υποκλίμακες του ερωτηματολογίου έχουν ικανοποιητική εσωτερική συνοχή ($\alpha = .87$ για την ανταγωνιστικότητα, $\alpha = .58$ για την προδιάθεση κατάκτησης προσωπικών στόχων και $\alpha = .70$ και την προδιάθεση για νίκη) (Πίνακας 2).

Αποτελέσματα Ανάλυσης Διακύμανσης

Στην ανάλυση διακύμανσης για τα δύο ερωτηματολόγια ο έλεγχος πιθανών διαφορών που οφείλονται στο φύλο και στην ηλικία των συμμετεχόντων δεν έδειξε διαφορές για καμία από τις υποκλίμακες των ερωτηματολογίων. Στο ερωτηματολόγιο αθλητικού προσανατολισμού, η ανάλυση διακύμανσης έδειξε διαφορές στον προσανατολισμό στη νίκη με βάση την προπονητική ηλικία ($F_{2,28}=6.59$, $p=.05$, $\eta^2=.34$). Το post hoc test έδειξε ότι, τα άτομα με μικρότερη προπονητική ηλικία (έως 5 έτη) έδειχναν σημαντικά υψηλότερο προ-

σανατολισμό για νίκη σε σχέση με τα άτομα που ηλικιακά βρίσκονταν στο μέσο του εύρους της προπονητικής ηλικίας (6 έως 12 έτη).

Στο Ερωτηματολόγιο Αθλητικής Ταυτότητας, το είδος της αναπηρίας επιδρούσε στην υποκλίμακα της προσωπικής ταυτότητας ($F_{1,22}=7.63$, $p<.05$, $\eta^2=.28$), καθώς οι αθλητές με επίκτητη αναπηρία έδειξαν σημαντικά χαμηλότερο μέσο όρο στην υποκλίμακα της προσωπικής ταυτότητας, από τους αθλητές με αναπηρία εκ γενετής. Παρόμοια, σημαντικά χαμηλότερος μέσος όρος παρουσιάστηκε στην υποκλίμακα της Κοινωνικής ταυτότητας ($F_{1,22}=4.67$, $p<.05$, $\eta^2=.19$) για τους αθλητές με επίκτητη αναπηρία. Στους υπόλοιπους παράγοντες και των δύο ερωτηματολογίων δεν βρέθηκαν διαφορές που να οφείλονται είτε στο είδος της αναπηρίας ή στην κατηγοριοποίηση του αθλήματος, καθώς και αλληλεπιδράσεις μεταξύ των παραγόντων.

Πίνακας 4. Υποκλίμακες και τιμές για το Ερωτηματολόγιο Αθλητικής Ταυτότητας

Θέματα	M.O.	T.A.
Υποκλίμακα προσωπικής ταυτότητας	8.26	1.59
Θεωρώ τον εαυτό μου αθλητή	4.06	.98
Έχω στόχους σχετικά με το άθλημά μου	4.20	.84
Υποκλίμακα κοινωνικής ταυτότητας	6.46	1.38
Οι περισσότεροι φίλοι μου είναι αθλητές	3.26	.94
Οι άλλοι με βλέπουν κυρίως ως αθλητή	3.20	.92
Υποκλίμακα αποκλειστικότητας	9.53	2.95
Ο αθλητισμός είναι στο σημαντικότερο πράγμα στη ζωή μου	3.30	1.05
Τον περισσότερο χρόνο σκέφτομαι το άθλημά μου από οτιδήποτε άλλο	3.43	1.07
Ο αθλητισμός είναι το μόνο σημαντικό πράγμα στη ζωή μου	2.80	1.32
Υποκλίμακα αρνητικής επίδρασης	7.36	1.90
Αισθάνομαι άσχημα με τον εαυτό μου όταν δεν τα πάω καλά στο άθλημά μου	3.80	1.06
Θα ήμουν πολύ απογοητευμένος αν τραυματιζόμουνα και δεν μπορούσα να παίξω	3.56	1.19

Πίνακας 5. Υποκλίμακες και Ιδιοτιμές για το Ερωτηματολόγιο Αθλητικού Προσανατολισμού (SOQ, Gill & Deeter, 1988)

Θέματα	ΜΟ	ΤΑ
Ανταγωνιστικότητα	49.76	9.22
Είμαι ένας αποφασισμένος αγωνιστής	3.86	1.00
Είμαι ένα ανταγωνιστικό άτομο	3.63	1.18
Προσπαθώ με όλες μου τις δυνάμεις να νικώ	3.96	1.24
Ανυπομονώ να αγωνιστώ	3.76	1.13
Μου αρέσει να αγωνίζομαι εναντίον άλλων	3.46	1.25
Δυναμώνω όταν αγωνίζομαι	3.13	1.10
Ο στόχος μου είναι να γίνω ο καλύτερος δυνατόν αθλητής	4.06	1.08
Θέλω να είμαι πετυχημένος στον αθλητισμό	4.06	1.01
Προπονούμαι σκληρά για να πετύχω στον αθλητισμό	4.20	.99
Το καλύτερο τεστ των ικανοτήτων μου είναι όταν αγωνίζομαι εναντίον άλλων	3.60	1.24
Προσμένω την ευκαιρία να δοκιμάσω τις ικανότητές μου στον αγώνα	4.23	.85
Αποδίδω καλύτερα όταν αγωνίζομαι εναντίον αντιπάλου	3.66	1.24
Θέλω να είμαι ο καλύτερος κάθε φορά που αγωνίζομαι	4.10	1.15
Προσανατολισμός σε στόχο	24.89	2.79
Όταν αγωνίζομαι θέτω στόχους για τον εαυτό μου	4.33	.71
Είμαι πάρα πολύ ανταγωνιστικός όταν προσπαθώ να πετύχω προσωπικούς στόχους	4.03	.76
Προσπαθώ με όλη μου τη δύναμη όταν έχω έναν συγκεκριμένο στόχο	4.03	.88
Το να εκτελώ στο μέγιστο των δυνατοτήτων μου είναι πολύ σημαντικό για μένα	4.53	.89
Το να επιτυγχάνω τους προσωπικούς μου στόχους απόδοσης/ επίδοσης, είναι πολύ σημαντικό για μένα	4.26	.73
Ο καλύτερος τρόπος για να προσδιορίσω την ικανότητά μου είναι να θέσω ένα στόχο και να προσπαθήσω να τον πετύχω	3.82	1.00
Προσανατολισμός στη νίκη	21.20	4.58
Το να κερδίζεις είναι σημαντικό	3.70	1.31
Το να επιτυγχάνω καλύτερα αποτελέσματα από τον αντίπαλό μου είναι πολύ σημαντικό για μένα	3.50	1.16
Μισώ την ήττα	3.73	1.14
Μόνο όταν νικάω είμαι ικανοποιημένος	3.40	1.42
Η ήττα με εκνευρίζει	3.00	1.14
Νιώθω τη μεγαλύτερη ευχαρίστηση όταν νικάω	3.86	1.00

Αποτελέσματα Συσχετίσεων

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, στο ερωτηματολόγιο αθλητικής ταυτότητας δε βρέθηκε συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών της προσωπικής ταυτότητας και της κοινωνικής ταυτότητας, της προσωπικής ταυτότητας και της αποκλειστικότητας. Αντίθετα, στο ερωτηματολόγιο του αθλητικού προσανατολισμού η μεταβλητή της ανταγωνιστικότητας παρουσίασε θετικές και σημαντικές συσχετίσεις με τους παράγοντες: νίκη και στόχος. Αξιοσημείωτη είναι η σημαντική συσχέτιση που παρουσιάζεται μεταξύ της αποκλειστικότητας και του προσανατολισμού στη νίκη.

Συζήτηση

Σκοπός της έρευνας ήταν η εξέταση των αθλητικών κινήτρων των αθλητών σκοποβολής από την

άποψη της προδιάθεσης κατάκτησης προσωπικών στόχων, της προδιάθεσης για νίκη και της ανταγωνιστικότητας με το ερωτηματολόγιο του αθλητικού προσανατολισμού και ο βαθμός στον οποίο οι αθλητές αντιλαμβάνονται το ρόλο τους με το ερωτηματολόγιο της αθλητικής ταυτότητας.

Το προφίλ του ερωτηματολογίου του αθλητικού προσανατολισμού στην παρούσα έρευνα ήταν παρόμοιο με το αντίστοιχο της έρευνας των Martin et al. (1995), καθώς και άλλων ερευνών με αθλητές χωρίς αναπηρία (Gill & Deeter, 1988). Συγκεκριμένα, οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των αντίστοιχων υποκλιμάκων κυμαίνονταν σε παρόμοια επίπεδα. Ανάλογο προφίλ μεταξύ των δύο ερευνών παρατηρήθηκε και στο ερωτηματολόγιο αθλητικής ταυτότητας, παρόλο που στην παρούσα έρευνα οι ερωτήσεις βαθμολογήθηκαν με 5βάθμια κλίμακα. Φαίνεται ότι, οι αθλητές με κινητικές αναπηρίες, που αγωνίζονται σε διεθνές επίπεδο,

παρουσιάζουν κοινό προφίλ αθλητικής ταυτότητας και αθλητικού προσανατολισμού ανεξάρτητα από τη φύση του αθλήματος. Μία εξέταση των τιμών κάθε υποκλίμακας του ερωτηματολογίου αθλητικής ταυτότητας (Πίνακας 4) φανερώνει ότι οι αθλητές σκοποβολής του δείγματος θεωρούν τον εαυτό τους αθλητή σε μεγάλο βαθμό σε συμφωνία με τα ευρήματα της έρευνας των Martin et al. (1995), για κολυμβητές με κινητικές αναπηρίες. Οι χαμηλές τιμές που περιγράφουν τον παράγοντα της αποκλειστικότητας (π.χ. Ο αθλητισμός είναι το μόνο σημαντικό πράγμα στη ζωή) φανερώνει ότι η θεώρηση των αθλητών για τον εαυτό τους δεν περιορίζεται αποκλειστικά στον αθλητικό τους ρόλο. Επιπλέον, σε αντίθεση με την έρευνα των Martin et al. (1995), οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα έδειξαν ότι ο πιθανός τραυματισμός τους δεν επηρεάζει αρνητικά τη συναισθηματική τους κατάσταση, κάτι που εξηγείται από τη φύση του αθλήματος της σκοποβολής, που ενέχει μικρότερη πιθανότητα τραυματισμού, σε σύγκριση με την κολύμβηση.

Αξιοσημείωτο είναι ότι οι τιμές στην υποκλίμακα του προσανατολισμού στη νίκη στην παρούσα έρευνα παρουσιάζονται υψηλότερες από τις αντίστοιχες τόσο στην έρευνα των Martin et al. (1995), όσο και σε άλλες έρευνες με αθλητές χωρίς αναπηρίες (Πίνακας 5). Αυτό μπορεί να αποδοθεί στο ισχυρότερο κίνητρο των αθλητών να νικήσουν στο μεγαλύτερο παγκόσμια αθλητικό γεγονός, τους Παραολυμπιακούς Αγώνες.

Η σχετική υψηλή συσχέτιση (βλέπε Πίνακα 3) που παρουσιάζεται μεταξύ της κοινωνικής ταυτότητας και της αποκλειστικότητας φανερώνει, ότι οι αθλητές σκοποβολής που πιστεύουν ισχυρά ότι ο κοινωνικός τους περίγυρος τους αντιμετωπίζει ως αθλητές τείνουν να επενδύουν περισσότερο στον αθλητικό τους ρόλο σε σύγκριση με άλλους κοινωνικούς ρόλους στη ζωή τους. Αντίθετα, δε βρέθηκε συσχέτιση μεταξύ της προσωπικής ταυτότητας και της αποκλειστικότητας. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην ήδη διαμορφωμένη ισχυρή προσωπική ταυ-

τότητα των κορυφαίων αυτών αθλητών, που είναι ανεξάρτητη από τη βαρύτητα που δίνει ο αθλητής στο συγκεκριμένο αθλητικό του ρόλο. Από τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η αποκλειστικότητα που κατέχει το άθλημα στη ζωή των αθλητών εξαρτάται περισσότερο από τις αντιλήψεις των ατόμων (αθλητών ή μη) του περιγυρου για τους αθλητές σκοποβολής, παρά με τις αντιλήψεις των ίδιων των αθλητών για την αθλητική τους ταυτότητα. Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν με τη θεωρητική βάση των Williams και Krane (1993), κατά τους οποίους η ισχυρή αθλητική ταυτότητα συνδέεται σε πολλές περιπτώσεις με αθλητές που αγγίζουν τα υψηλότερα επίπεδα αθλητικής απόδοσης. Αξιοσημείωτη είναι η αρνητική συσχέτιση (.24) της προσωπικής ταυτότητας με τον προσανατολισμό στη νίκη σε αντίθεση με τη θετική συσχέτιση (.27) στην έρευνα των Martin et al. (1995). Φαίνεται ότι η επιδίωξη της νίκης σε αθλητές αυτού του επιπέδου δε σχετίζεται με τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων για τον αθλητικό τους ρόλο. Με το να νικήσω, δηλαδή, δεν αποδεικνύω κάτι στον εαυτό μου ως αθλητή. Η στατιστικά σημαντική συσχέτιση (.371) που βρέθηκε μεταξύ της αποκλειστικότητας και του προσανατολισμού στη νίκη φανερώνει ότι υψηλή δέσμευση με το άθλημα οδηγεί σε υψηλό προσανατολισμό στη νίκη και αντίστροφα.

Συνοπτικά, η παρούσα έρευνα αναδεικνύει την υψηλή αθλητική ταυτότητα και τον προσανατολισμό στη νίκη των αθλητών σκοποβολής των Παραολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας 2004. Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να εξετάσουν την αθλητική ταυτότητα και τον αθλητικό προσανατολισμό αθλητών διαφορετικών αγωνισμάτων της Παραολυμπιάδας και αθλητών χωρίς αναπηρίες του ίδιου ή διαφορετικού αγωνίσματος. Τέλος, άλλες έρευνες που θα εξετάσουν τον τρόπο με τον οποίο οι αθλητές με αναπηρίες κοινωνικοποιούνται μέσω του αθλητισμού θα μπορούσαν να δώσουν περισσότερες πληροφορίες για το πώς αναπτύσσεται η αθλητική ταυτότητα και ο αθλητικός προσανατολισμός.

Σημασία για τη Φυσική Αγωγή

Από τα ευρήματα της έρευνας διαπιστώνεται ότι οι αθλητές υψηλού επιπέδου με κινητικές αναπηρίες δεν διαφέρουν στις αντιλήψεις τους και στους στόχους που θέτουν στην άθληση από τους αθλητές χωρίς αναπηρίες. Φαίνεται ότι η κοινωνικοποίηση μέσω του αθλητισμού για τους αθλητές υψηλών επιδόσεων οδηγεί στη διαμόρφωση ενός κοινού προφίλ με τους αθλητές χωρίς αναπηρίες, ως προς τη θέση που κατέχει ο αθλητισμός στη συνειδησή τους. Τα ευρήματα δημιουργούν μία πρώτη βάση προβληματισμού για το πώς μπορούν μεθοδευμένα να παραχθούν ανάλογες στάσεις στο γενικότερο πληθυσμό ασκούμενων με αναπηρίες που δεν αποσκοπούν αναγκαία στον πρωταθλητισμό, με απώτερο στόχο την ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρίες μέσα από τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες φυσικής αγωγής.

Σημασία για την Ποιότητα Ζωής

Η έρευνα ανέδειξε τον ισχυρό προσανατολισμό των αθλητών με αναπηρίες ως προς την επίτευξη προσωπικών στόχων η οποία μπορεί να συμβάλλει στην περαιτέρω βελτίωση των θετικών ψυχολογικών παραμέτρων τους. Η ενασχόληση με τον αθλητισμό των ατόμων με κινητικές αναπηρίες έχει μόνο θετικές επιπτώσεις στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται την ποιότητα ζωής τους. Η ποιότητα ζωής αναβαθμίζεται μέσω της άθλησης και της επιδίωξης κατάκτησης προσωπικών στόχων, συντελώντας μ' αυτό τον τρόπο στην ανάπτυξη της κοινωνικότητας, της ανεξαρτητοποίησης και της πλήρους ενσωμάτωσης στο κοινωνικό σύνολο. Μέσω της άθλησης, τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να αποκτήσουν περισσότερες ευκαιρίες για απενέργεια και ανάληψη πρωτοβουλιών, αποβάλλοντας αρνητικές σκέψεις από τυχόν αρνητικές εμπειρίες της ζωής και κακές συνήθειες ζωής.

Βιβλιογραφία

- Auxter, D., Pyfer, J. & Huettig, C. (2001). *Principles and methods of adapted physical education and recreation*. Saint Louis: Mosby-Year Book, Inc.
- Brasile, F.M., & Hedrick, B.N. (1991). A comparison of participation incentives between adult and youth wheelchair basketball players. *Palaestra, Summer*, 40-46.
- Brasile, F.M., Kleiber, D.A., & Harmisch, D. (1991). Analysis of participation incentives among athletes with and without disabilities. *Therapeutic Recreation Journal, First Quarter*, 18-33.
- Brewer, B.W., Van Raalte, J.L., & Linder, D.E. (1993). Athletic identity: Hercules' muscles or Achilles heel? *International Journal of Sport Psychology*, 24, 237-254.
- Campbell, E., & Jones, G. (2002). Cognitive appraisal of sources of stress experienced by elite male wheelchair basketball players. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19, 100-108.
- Campbell, E., & Jones, G. (1997). Pre-competition anxiety and self-confidence in wheelchair sport participants. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 14, 95-107.
- Campbell, E., & Jones, G. (1994). Psychological well-being in wheelchair sport participants and non-participants. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 11, 404-415.
- Cox, R.H., & Davis, R. (1992). Psychological skills of elite wheelchair athletes. *Palaestra*, 8, 16-21.
- Duda, J.L. (1992). Motivation in sport settings: A goal perspective approach. In G.C. Roberts (Ed.), *Motivation in sport and exercise* (pp. 57-91). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Finkenberg, M.E., Moode, E.M., & DiNucci, J.M. (1998). Analysis of sport orientation of female collegiate athletes. *Perceptual and Motor Skills*, 86, 647-650.
- Gill, D.L. (1993). Competitiveness and competitive orientation in sport. In R. Singer, M. Milledge, & L. Tennant (Eds.), *Handbook of research on sport psychology* (pp. 314-327). New York: Macmillan.
- Gill, D.L. & Deeter, T.E. (1988). Development of the sport orientation questionnaire. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 59, 191-202.
- Gill, D.L. & Dzewaltowski, D.A. (1988). Competitive orientations among intercollegiate athletes: Is winning the only thing? *The Sport Psychologist*, 2, 212-221.
- Hardy, L., Jones, J., & Gould, D. (1996). *Understanding psychological preparation for sport: Theory and practice of elite performers*. Chichester, UK: John Wiley & Sons.
- Horn, T.S., & Lox, C. (1993). The self-fulfilling prophesy theory: When coaches' expectations become reality. In J. Williams (Ed.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance* (pp. 68-81). Mountain View, Mayfield.
- Jones, G., & Swain, A. (1992). Intensity and direction as dimensions of competitive state anxiety and relationship with competitiveness. *Perceptual and Motor Skills*, 74, 467-472.
- Kang, L., Gill, D.L., Acevedo, E., & Deeter, T. (1990). Competitive orientations among athletes and nonathletes in Taiwan. *International Journal of Sport Psychology*, 21, 146-157.
- Martin, J., & Adams-Mushett, C. (1996). Social support mechanism of athletes with disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 13, 74-83.
- Martin, J., Adams-Mushett, C. & Smith, K. (1995). Athletic identity and sport orientation of adolescent swimmers with disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 12, 113-123.
- Martin, J., Adams-Mushett, C., & Eklund, R. (1994). Factor structure of the Athletic Identity Measurement Scale with adolescent swimmers with disabilities. *Brazilian Journal of Adapted Physical Education Research*, 1, 87-100.
- Martin, J., Eklund, R., & Adams-Mushett, C. (1997). Factor structure of the Athletic Identity Measurement Scale with athletes with disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 14, 74-82.

- Martin, J., Eklund, R., & Smith, A. (1994). The relationship among competitiveness, age and ability in distance runners. *Journal of Sport Behavior*, 17, 258-266.
- Martin, J.J., & Gill, D.L. (1991). The relationships among competitive orientation, sport confidence, self-efficacy, anxiety and performance. *Journal of sport and Exercise Psychology*, 13, 149-159.
- Miller, S.E. & Roth, M.A. (1993). Children's perceptions of responsibility: Attitudes while working with peers with disabilities. *Perceptual and Motor Skills*, 76, 619-627.
- Page, S., O' Connor, E., & Wayda, V. (2000). Exploring competitive orientation in a group of athletes participating in the 1996 Paralympic trials. *Perceptual and Motor Skills*, 91, 491-502.
- Pensgaard, M.A., Roberts, C.G., & Ursin, H. (1999). Motivational factors and coping strategies of Norwegian Paralympic and Olympic winter sport athletes. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 16, 238-250.
- Perreault, S., & Marisi, D. (1997). A test of multidimensional anxiety theory with male wheelchair basketball players. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 14, 108-118.
- Porretta, D. (1995). Team sports. In J. Winnick (Ed.), *Adapted Physical Education and Sport* (pp. 367-386). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Roberts, G.C. (1992). Motivation in sport and exercise. Conceptual constraints and convergence. In G. Roberts (Ed.), *Motivation in sport and exercise* (pp. 1-31). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Sherrill, C. (1998). *Adapted physical activity, recreation, and sport: Crossdisciplinary and lifespan*. Boston, McGraw - Hill.
- Sherrill, C., Hinson, M., Gench, B., Kennedy, S.O., & Low, L. (1990). Self-concepts of disabled youth athletes. *Perceptual and Motor Skills*, 70, 1093-1098.
- Sherrill, C., & Rainbolt, W. (1988). Self-actualization profiles of male able-bodied and elite cerebral palsied athletes. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 5, 108-119.
- Skordilis, E.K. Gavriilidis, A., Charitou, S., & Asonitou (2003). Comparison of sport achievement orientation of male professional, amateur, and wheelchair basketball athletes. *Perceptual and Motor Skills*, 97, 483-490.
- Skordilis, E.K., Koutsouki, D., Asonitou, K., Evans, E., & Jensen, B. (2002). Comparison of sport achievement orientation between wheelchair and able-bodied basketball athletes. *Perceptual and Motor Skills*, 94, 214-218.
- Skordilis, E.K., Koutsouki, D., Asonitou, K., Evans, E., Jensen, B., & Wall, K. (2001). Sport orientations and goal perspectives of wheelchair athletes. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 18, 304-315.
- Weiss, M.R., & Chaumeton, N. (1993). Motivational orientations in sport. In T. Horn (Ed.), *Advances in Sport Psychology* (pp. 61-99). Champaign, IL: Human Kinetics.
- White, S.A., & Duda, J.L. (1993). Dimensions of goals and beliefs among adolescent athletes with physical disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 10, 125-136.
- Williams, T., & Kolkka, T. (1998). Socialisation into wheelchair basketball in the United Kingdom: a structural functionalist perspective. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 15, 357-369.
- Williams, J.M. & Krane, V. (1993). Psychological characteristics of peak performance. In J.M. Williams (Ed.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance* (pp. 137-147). Mountain View, CA: Mayfield.
- Wyeth, D. (1989). Breaking barriers and changing attitudes. *Journal of Osteopathic Sports Medicine*, 3, 5-10.
- Zoerink, D., & Wilson, J. (1995). The competitive disposition: views of athletes with mental retardation. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 12, 34-42.

